

ÇİZGİ FİMLERİN OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARI ÜZERİNE ETKİSİ: AÇIKHAVA TASARIMLARI

Çağrı GÜMÜŞ¹
Hümeysra ADAM²

1 Doç. Dr. KTO Karatay Üniversitesi, cagrigumus79@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5901-9708

2 Yüksek Lisans Öğrencisi, KTO Karatay Üniversitesi, adamhumeysra@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8013-185X

Gümüş, Çağrı ve Hümeysra Adam. "Çizgi Filmlerin Okul Öncesi Dönem Çocukları Üzerine Etkisi: Açık hava Tasarımları". ulakbilge, 47 (2020 Mart): s. 409-421. doi: 10.7816/ulakbilge-08-47-03

ÖZET

Çocukların kişiliklerinin geliştiği, rol ve model alma becerilerinin oldukça fazla görüldüğü okul öncesi dönemlerde izlenen çizgi filmler, çocuklarda şiddet ve saldırganlık gibi duyguların artmasına yol açmaktadır. Çocukların aile içerisinde vakit geçirerek ebeveynlerini rol model alması gereken dönemde çizgi filmlere yönlendirilmesi, izledikleri karakterleri taklit etmelerine neden olmaktadır. Son dönemlerde artan çizgi film kanalları ve yayınları çocukları oldukça fazla etkilemektedir. Çocukların bu tür çizgi filmlerden etkilenmesi, yayınlanan çizgi filmlerin geniş çaplı denetimlerden geçerek, çocukların olumsuz anlamda etkileneceği tutum ve davranışların en aza indirgenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bu probleme dikkat çekme amacıyla betimsel tarama yöntemi kullanılarak görsel tasarımlar yapılmıştır. Tasarımlar beş seri açık hava çalışmasından oluşmaktadır. Bu tasarımlarla çocukların çizgi filmlerin etkisi altında kaldığı düşünülerek, ebeveynleri çizgi filmlerin taşıdığı tehlikeler konusunda bilgilendirmek hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Dönem, Çizgi Film, İletişim, Çocuk

Makale Bilgisi
Geliş: 7 Aralık 2019

Düzeltilme: 25 Şubat 2020

Kabul: 2 Mart 2019

Giriş

İletişim, bireyin doğumundan ölümüne kadar devam eden bir etkinliktir. İletişimin amacı duygu, düşünce ve mesajları kişi ya da gruplara aktararak bilgi alışverişi gerçekleştirmektir. İletişim araçlarının tümü bireyleri kendi mesaj alanlarına dahil etmeye çalışırlar. Kitle iletişimin organları, verilmek istenen mesajı izleyicilere iletirken gazete, radyo, televizyon gibi araçlardan yararlanırlar(Becer, 2015: 26). Televizyon insanları etkileyen kitle iletişim araçlarından biridir. Hemen her evde bulunan televizyon, insanların gündelik yaşamında önünde uzun vakitler geçirmelerine yol açmaktadır.

Günümüzde çocuklar, okul öncesi dönemlerinde çevreden gelen birçok olumlu ve olumsuz uyarılarla karşılaşmaktadırlar. Genellikle teknolojinin çocuklar üzerinde fiziksel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkileyecek davranışlar bulunmaktadır. Teknolojiye sadece eğlendirici ve bilgilendirici gözle bakılması eksik bir algı olarak görülmektedir. Çünkü teknoloji çocukların gelişimi için büyük risk taşıyan bir etmen konumundadır. Teknolojinin hızla gelişmesi ve aktif kullanılmasıyla beraber televizyon, bilgisayar, tablet gibi ürünler hayatımızın önemli parçası haline gelmiştir. Aile içinde başlayan eğitim bir süre sonra yerini susturma aracı olarak görülen teknolojik ürünlere devretmiştir. Bununla birlikte çocuklar ailede alacağı eğitimi ve sosyal becerileri teknoloji ile edinmeye çalışırlar. İzlediği çizgi filmlerden sevdiği karakterleri rol model olarak taklit içerisine girerler. Karakterlerin gerçek veya hayal ürünü olup olmadıklarını anlayamazlar ve onlar gibi davranmaya çalışırlar. Çocuklar birçok şeyi televizyon aracılığıyla öğrenir ve uygulamaktadırlar. Çizgi filmlerin görsel ve işitsel duyulara hitap etmesi çocukları kolaylıkla etkilemektedir. Bu özelliği nedeniyle iyi değerlendirilemeyen çizgi filmler çocuklar üzerinde olumsuz davranışlara neden olmaktadır. Özellikle bazı çizgi filmler cinsellik, saldırganlık ve ayrımcılık gibi olumsuz davranışların çocuklara aşılmasına neden olmaktadır. Okul öncesi dönemindeki çocukların hayal gücü oldukça fazla gelişmiştir ve doğru ile yanlış, gerçek ile hayali birbirinden ayırt edememektedir. Bu da çizgi filmlerde görülen davranışların doğruluğu sorgulanmadan taklit edilmesine yol açmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Okul Öncesi Dönem

Bireylerin büyümesi ve gelişimi açısından oldukça önemli olan okul öncesi dönem, bireyin doğumuyla başlayan ve sonraki 6-7 yıllık dönemi içine almaktadır. Bu dönem uzun ve kritik bir evre olarak değerlendirilmektedir. Bu süreçte çocuklarda meydana gelen hızlı değişimler, yaşam boyunca kişiyi etkilemektedir (Deniz, 2017: 129). Okul öncesi eğitim 36-60 ay dönemlerindeki çocuklara verilen eğitimi kapsamaktadır. Bu eğitimle çocukların zihinsel, bedensel, duygusal gelişimini sürdürmek ve çocukların doğru alışkanlıklar kazanarak iyi bir çevrede yetişmelerine olanak sağlamak amaçlanmıştır (Keskinkılıç, 2018: 146).

Bireylerin toplumsal düzene ve buldukları çevreye uyum sağlayabilmeleri için bazı sosyal becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Bunlar; Sağlıklı ilişkiler kurma Kurallara uyma Olumsuz duyguları kontrol etme diğer bireylere karşı anlayışlı olma gibi becerilerdir. Çocuklar genellikle saygı duydukları veya beğendikleri kişileri model alırlar, onlara özenirler ve taklit ederler. Bu durum sosyalleşme ve kişilik gelişimi açısından büyük önem arz etmektedir (Özyürek ve Ceylan, 2014: 100).

Çocukların toplumsallaşmasında bazı etmenler vardır. Bunlar aile, sosyal çevre, okul, kitle iletişim araçları gibi etmenlerdir. Çocuğun toplumsallaşmasının ilk olarak gerçekleştiği yer ailedir. Aile doğru bildiği değerleri, benimsemesi gereken davranışları çocuğa öğretmek kişilik geliştirmesine katkı sağlayacaktır. Ebeveyn davranışları çocukların toplumsallaşması için oldukça önemlidir. Çocuklar anne ve babalarını veya kardeşlerini gözlemleyip taklit ederler. Sevgi ve güven ilişkisi içinde yetişen çocukların benlik algıları ve özgüvenleri güçlüdür. Ayrıca insanlara karşı olumlu duygularla yaklaşırlar (Keskinkılıç, 2018: 220-221). Çocuklar hayata çevreleriyle sosyal ilişki içerisine girme, duygusal bağ kurma, öğrenme ve bilişsel gibi özellikleriyle gelmektedirler. Ancak bu özelliklerin devamlılık gösterebilmesi için istenen davranışların tekrarlanması ve kalıcı hale getirilmesi gerekmektedir. Davranışlar tekrarlanmadığı müddetçe unutulup zamanla yok olabilirler. Bu dönemdeki çocuklar, çevrelerinde gerçekleşen olaylara karşı ilgi duymakta ve bu bağlamda pek çok davranış sergilemektedirler (Karaoğlu ve Ünüvar, 2017: 232). Sosyal beceriler bireye yaşamın başlangıcından itibaren kazandırılmaya çalışılmalıdır. Bu nedenle çocuklara okul öncesi dönemlerinde ebeveyn

desteğiyle sosyal beceriler öğretilmelidir. Çocukların sosyal becerilerinin gelişiminde ailelerin davranışları önemli bir faktördür. Ailelerinden olumlu geri bildirim alan çocukların sosyal yaşantıları ve başarıları arasında ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Aileler çocuklarının olumlu ilişkiler içinde olmalarını, sosyal hayatta aktif olmalarını ve ilerleyen zamanda karşılaşacakları tehlikelerden kendilerini koruyabilmelerini isterler. Ailenin sahip olduğu kültürel değerler, eğitim düzeyleri, maddi imkanlar ve çocuklarından beklentileri çocukların sosyal yetenekleriyle ilgili eğitimlerini etkilemektedirler. Ebeveynlerin yanı sıra kardeşlerin de sosyal yeteneklerin oluşumuna katkısı vardır. Kardeş ilişkileriyle birlikte öğrenilen sosyal beceriler kardeş sayısına, kardeşlerin yaşına ve cinsiyete göre farklılık gösterebilmektedir (Özyürek ve Ceylan, 2014: 101).

Kişilik; bireyi diğer insanlardan ayıran, bireye doğuştan gelen ve sonradan da kazanılan özelliklerin tümüdür. Kişilik bireyin yeteneklerini, tutumlarını, tarzını ve tüm ilgilerinin özelliklerini kapsamaktadır. Çocuğun istenen bebek olup olmaması, ebeveynlerin yaşı, gelir düzeyi ve duygusal durumu gibi özellikler kişiliği etkilemektedir. Ayrıca çocuğun bulunduğu sosyal çevre, bulunduğu çağın özellikleri ve okul hayatı da kişilik gelişimini etkiler (Keskinkılıç, 2018: 182). Bu dönemdeki çocuklar kendilerine örnek model alacakları, özdeşim kurabileceklerini birini bulma arayışı içindedirler. Okul öncesi dönemde görülen özdeşim kurma isteği, çocuklarda kişilik gelişimi açısından büyük önem göstermektedir. Ancak bu yönelimler doğru karakterlere olduğu zaman olumlu sonuç elde edilir. Aksi takdirde sosyal çevrede veya izlenen çizgi filmlerde bilinçsizce seçilen olumsuz modeller bu dönemdeki çocukların kişilik gelişiminde sağlıklı olmayan temeller oluşturmaktadır. Okul öncesi dönemde oluşan bu davranışlar, çocukların yetişkinlik dönemlerinde de karşılırlarına çıkmaktadır.

Çocukların gelişim düzeyleri buldukları yaşam alanlarına, aldıkları eğitime, gelişim durumlarına, kardeş sayısına ve cinsiyetlerine göre değişiklik göstermektedir. Kişisel farklılıklar sebebiyle aynı çevrede, aynı sosyal etkinlikleri uygulamasına rağmen bazı çocuklar gerekli sosyal davranışları kazanamazlar. Bunun yanı sıra her aile çocuğuna eşit imkanları sağlayamadığı için çocukların sosyal gelişimi de farklı boyutlarda gerçekleşmektedir. Örneğin maddi imkansızlıklara sahip olan ebeveynler yoksullukla mücadele etmek zorunda kaldıkları için çocuklarına gerekli sosyal becerileri sunamamaktadırlar. Bu durumda yoksulluk, çocukların geleceğini risk altına alan bir etmen gibi görünmektedir. Ayrıca yoksulluk bireylerin sosyal çevreden dışlanmasına yol açan bir durum haline de gelmektedir.

Bireylerin buldukları çevredeki sosyal etkileşimleri süreklilik gösterir ve kesintisiz ilerler. Fakat aynı toplum içindeki tüm bireyler, kendilerine ait özellikleri sebebiyle var olan durumdan aynı boyutta etkilenmezler. Eğitim her ne kadar ailede başlasa da bir süre sonra sosyal çevrede devamlılık gösterir. Eğitimle de kişilere sosyal değerler verilir. Televizyon, bilgisayar ve sosyal etkinlikler bireylerin sosyalleşmesine katkı sağlar (Keskinkılıç, 2018: 105).

Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Özellikleri

0-6 yaş aralığını kapsayan bu dönemdeki çocukların özellikleri şu şekilde sıralanabilir. a. Parça bütün ilişkisi gelişmemiştir, b. Üst düzey sınıflama yapamazlar, c. Bu dönemde sıklıkla benmerkezci düşünce sistemi görülür. d. Cansız varlıkları da canlı varlıkmış gibi görebilirler, e. Zaman kavramı yoktur. İçinde buldukları anı anlayabilirler öncesi veya sonrası yoktur, f. Gördükleri çoğu davranışı yapmak isterler. Tehlike ya da korku duyguları yoktur, g. Hayal dünyaları oldukça zengindir. Gerçeği ve rüyayı birbirinden ayırt edemezler (Deniz, 2017: 141-148).

Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Eğitimi

Çocukların bazı yetenekleri, ilgileri ve özellikleri 0-6 yaş aralığında oluşmaya başlar. Bu nedenle çocuk gelişiminin en önemli, en dikkat edilmesi gereken ve en kritik dönemi 0-6 yaş aralığını kapsar. Çocuğun gelişimini oluşturan temel bilgiler, tutum ve alışkanlıklar, davranışlar ve beceriler ailede edinilir. Bu nedenle aile, çocuğun gelişimi, bakımı ve ihtiyaçlarından sorumludur (Ünüvar, 2011: 1). Eğitim, bireylerin davranışlarını istenen şekilde değiştirme süreci olarak ifade edilebilir. Her çocuğun gelişimi, yetenek ve ilgileri birbirinden farklıdır. Okul öncesi eğitimin amacı, çevresine karşı merak duyan ve öğrenme arzusu taşıyan çocukların özelliklerini geliştirme, yönetme ve doğru şekilde ilerletmedir. Bu dönemde çocuklara, ilerleyen zamandaki eğitim süreçlerini destekleyen, becerilerini geliştiren imkanlar sunulur. Okul öncesi eğitimle çocuklara cinsiyet farklılıkları öğretilerek cinsiyet kimliği kazanmalarına yardımcı olunur. Toplum tarafından davranışları beğenilen, ödüllendirilen çocukların benlik olgusu olumlu ilerleme gösterirken, çevresinden onay

görmeye, yaptığı davranışlar sonucu terslenen çocukların benlik olgusu olumsuz sonuç vermektedir (Senemoğlu, 1994: 21-22).

Okul öncesi eğitimi zorunlu olmadığı için bu dönemde eğitim ailede olur, aile çocuğun eğitimini üstlenmek durumundadır. Çocuklar bu dönemde taklit etmeye ve rol model almaya meraklıdır. Ebeveynlerin çocuklarının eğitimiyle gerektiği kadar ilgilenmemeleri sonucunda çocuk, yanlış insanları rol model alır ve kimlik gelişimi olumsuz etkilenir. Yanlış rol model, ileri zamanlarda bireyin meslek tercihini becerilerine göre değil, taklit ettiği kişilere benzeme arzularına göre yapmasına neden olur. Okul öncesi dönemdeki çocuklar televizyona yönlendirilmeden, sosyal becerilerini geliştirici etkinliklerle zaman geçirmelidirler. Birlikte yapılacak etkinlikler, çocukların sosyal yaşama daha rahat adapte olmalarını, kimlik arayışlarında olumlu örneklerle karşılaşmalarını, okuma ve kavrama becerilerini geliştirmektedir. Bu durumda aileye düşen görev çocukların televizyon izleme saatlerine sınırlılık getirmektir.

Çizgi Film Kavramına Genel Bakış

Günümüzde her ne kadar bireyler dijital çağ içinde yaşıyor olsalar da bir araç olarak televizyon bireylerin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Amerika'da yapılan bir araştırma sonucunda bireylerin uyku haricinde kalan zamanlarının neredeyse üçte birinin televizyon seyrederek geçirdikleri tespit edilmiştir (Becer, 2015: 12). Kitle iletişim araçlarındaki ilerleme ve insanlara ulaşma süreleri incelendiğinde diğer araçların televizyonun etkisine yetişememiş olduğu görülmektedir. Televizyonun renk, canlı yayın, sesler gibi sağladığı birçok imkan izleyicilere doğrudan veya dolaylı olarak çeşitli bilgileri iletir olmasıyla bunun yanı sıra göze ve kulağa hitap etmesiyle diğer kitle iletişim araçlarından daha fazla tercih edilmektedir (Coşkun ve Arslantaş, 2015: 2). Bu araç içerisinde reklam, film, yarışma, dizi, çizgi film, haber ve eğlence programı gibi etkinlikleri barındırır. Programlarda kullanılan renkler ve hareketli görüntüler sayesinde bireylerin dikkatini rahatlıkla çekerek insanların düşünce, tutum ve davranışlarını etkisi altına alabilmektedir.

Televizyon, bireylerin günlük hayatlarında fazla zaman ayırdıkları kitle iletişim araçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Televizyonun işitsel ve görsel duylara hitap etmesiyle bebeklerin ve çocukların dikkatini çekmektedir. Özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklar zamanlarının büyük kısmını televizyon karşısında geçirmektedirler. Her çocuğun televizyondan etkilenme derecesi farklıdır. Bu dönemdeki çocukların çevreleriyle iletişim halinde olmaları ve sosyalleşmeleri gerekirken kontrolsüz biçimde televizyonla geçirilen zaman, çocukların fiziksel ve sosyal gelişiminde aksaklıklar görülmesine yol açmaktadır (Tanyıldızı ve Karabulut, 2018: 87).

Televizyon ve şiddet ilişkisi incelendiğinde bu durumdan en çok etkilenen bireylerin okul öncesi dönemindeki çocuklar olduğu görülmektedir. Bu durumun birkaç nedeni vardır. En önemli sebep olarak çocukların tüm etkilere karşı açık olmasıdır. Çocuklar televizyondaki olumsuz etkilerden zarar görmeye en uygun, en güçsüz bireylerdir ve bu nedenle korunmaya daha fazla ihtiyaçları vardır. Bir diğer sebep ise çocukların gerçek ile kurmacayı birbirinden ayırt edememesidir. Televizyon, olumsuzluklara karşı en açık durumda olan çocuklara en fazla yıkıcı etkiyi göstermekte, şiddetin çocukların davranışlarında ve sözlerinde gerçekleşmesine neden olmaktadır (İmamoğlu ve Şirin, 2011: 38).

Çocukların televizyonda izledikleri programlar arasında ilk sırada çizgi filmlerin olduğu gözlemlenmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar çizgi filmlerde yardımlaşma, dostluk, paylaşma gibi olumlu davranışlarla karşılaşabileceği gibi saldırganlık ve cinsellik gibi olumsuz örneklerle de karşılaşabilirler. Çocukların hangi davranış türünü benimseyeceği veya özdeşim kuracağı aileye, sosyal çevreye ve benimsenen kahramanın özelliklerine bağlı olmaktadır (Yetim ve Sarıçam, 2016: 344). Sürekli televizyon veya çizgi film izleyen çocuklarda yapılan araştırmalarda, çocukların duygusal kararsızlık, obezite, uyumsuzluk, saldırganlık gibi sorunların yaşandığı gözlemlenmiştir. Pediatri ve nöroloji uzmanları televizyona aşırı maruz kalan çocukların sinir sistemi bağlantılarının zarar gördüğünü ileri sürmektedirler. Çocuk beyniyle yetişkin beyninin aynı yapıda olmadıkları için çocuk beyni izlediği programlarla ilgili gerekli bağlantıları gerçekleştirememektedir. Çocukların televizyon izleme süreleri 2-4 saati aşarsa çocuğun beyin faaliyetleri uyuşmakta, tembelleşmekte ve çocukta odak sorunu oluşmaktadır. Bu neden çocuk beyni tek bir konuda kalamaz ve dikkatini kaybeder (Yetim ve Sarıçam, 2016: 345). Neredeyse tüm çocuklar okul dışında kalan zamanlarının çoğunu televizyon izleyerek geçirirler. Bu durum çocukların reklam kitlesine dönüşmelerine yol açmaktadır. Bunun farkına varan kesim çocuklara yönelik kanallar açmışlardır. Bu kanallar aracılığıyla çocuklara istedikleri hemen her an çizgi film izleme imkanı sunulmuştur. Çizgi filmler çoğu zaman eğitici, öğretici mesajlar ileterek çocukların sosyalleşme, paylaşma,

yardımlaşma ve empati kurma gibi davranışlar kazanmasına yol açsa bile kimi zaman heyecan oluşturmak amacıyla bazı şiddet sahnelerine yer verilmektedir.

Televizyonda gösterilmekte olan diziler, çizgi filmler bile çok yoğun bir şekilde şiddet ögesi içermektedir. Öldürme, dövüş gibi olayları seyreden çocukların tepkileri yetişkinleri şaşırtmakta, ürpertmektedir. Şiddet ve şaka arasındaki ilişkinin düzeyinin yükseldiği görülmektedir. Mesela, eskiden Karagöz'ün Hacivat'a attığı bir tokada çocuklar gülerken, bugün, çizgi film kahramanı olan Ağaçkakan düşmanına dinamitler atıp, onu havan topuyla havaya fırlatmaktadır. Bu da küçük seyircilerin gülmelerine neden olmaktadır. Böylesi bir şiddet izleme saldırgan davranışları güçlendirebilir(İşçi, 2003: 144-145).

Çizgi filmler, genellikle çocuk izleyicilere mesaj aktarma amacıyla hazırlanan, tek kare çekim yöntemi kullanılarak varlıklara ve çizimlere hareket kazandıran film türü olarak ifade edilir. Bu filmlerde iki temel öge vardır. Bunlar müzikler ve görsellerdir. Çizgi filmlerin amacı çocukları eğitmek, öğretmek ve doğru yolu göstermektir. Ancak heyecan oluşturmak için tasarlanan sahnelerde her zaman doğru davranışlar gözlemlenmeyebilir. Bakıldığında olumlu gibi görünen birçok sahne bilinçaltında olumsuz duyguların varlığına sebep olabilir (Görmez, 2018: 97). Çizgi filmler genellikle çocuklara hitap etseler bile yetişkinler tarafından da izlenmektedirler. Çizgi filmlerde kullanılan renkler, çizimler ve eğlenceli müzikler her yaşta insanın dikkatini çekmekte ve severek izlemesine yol açmaktadır. Çizgi film üretimi karmaşık bir yapıya sahip olduğu gibi belli sınırlılıkları da vardır. Hedef kitleyi çocukların oluşturması, hikayenin belirlenmesi ve olay döngüsünün doğru ifade edilmesi açısından zor bir süreçtir. Çocukların dünyasına hitap etmek her zaman mümkün değildir. Bu süreçte çocukların ruh hali, karakterin çocuklar üzerinde oluşturacakları etkileri, kullanılacak dilin anlaşılabilirliği vb. göz önünde bulundurulmalıdır.

Bunların yanı sıra çocukların çizgi film programlarını izlerken geçirdikleri zamanda bu çizgi film programlarını nasıl algılamış oldukları da okul öncesi çocuğun davranışlarına etki edebilmekte bundan dolayı programlar hazırlanırken çocukların bilişsel gelişim düzeyleri de dikkate alınmaktadır. Çünkü çocuklar televizyonda izledikleri programları yetişkin bireyler gibi yorumlamamakta, dolayısıyla bu durum kurgu ve gerçeği ayırt etmede çocukların kayıtsız kalmalarına neden olabilmektedir. Bu konsept özellikle ebeveynleri çocuklarıyla beraber televizyon izlemelerinin önemini ortaya koymaktadır(Yetim ve Sarıçam, 2016: 345-346).

Çocuklar kendilerini izledikleri çizgi film karakterleri yerine koyarlar ve onlar gibi olmak isterler, davranışlarını onlara göre şekillendirirler. Bu durum çocukların benlik duygularını yitirmelerine ve kişilik gelişimlerini etkilemektedir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar büyüdüklerinde genellikle sevdikleri çizgi film karakterleri veya kahramanları olmayı isterler. Böylece çocuklar becerilerine göre kimlik oluşturmak yerine 'O' olmayı isterler. Ebeveynler, çocukların televizyondan etkilenme derecelerini azaltmak için izlenen programların konusuna, çocuk üzerinde oluşturacağı etkiye ve çizgi film seçimine özen göstermelidir (Yağlı, 2013: 709). Bu dönemdeki çocuklar, benimsedikleri çizgi film karakterlerini kendilerine rol model alırlar ve karakterin özelliklerini günlük yaşantılarında kullanırlar. Bazı çizgi film karakterleri, sergilediği davranışlarla okul öncesi dönemdeki çocukların saldırganlık dürtülerini tetikleyerek çocuklara şiddete ve saldırgan olmaya yönlendirirler. Çünkü bu dönemdeki çocuklarda dürtülerini kontrol edebilme yetisi henüz gelişmemiştir. Çizgi film programlarının bazıları hem fiziksel hem de sosyal saldırganlığa yöneltebilmektedir. Bu programlarda eğlendirme amacıyla vurma, kırma, ateş etme, öfkelenme, dövüş gibi şiddet sahnelerine yer verilerek çocukta olumsuz davranışların oluşturulmaktadır (Yetim ve Sarıçam, 2016: 344).

İnsanlar, yaşamlarının ilk anlarından itibaren televizyonla tanıştıkları için televizyona maruz kalma süreleri oldukça fazladır. Televizyon, özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklar için birer oyalama aracı haline gelmiştir. Ebeveynlerin çocuklarla iletişim kurmaktan kaçındıkları anlarda ya da onları oyalamak ve dikkatlerini dağıtma adına sürekli olarak televizyonla karşı karşıya getirmişlerdir. Bu dönemdeki çocukların gelişimi doğrultusunda rol model alma özelliğinin varlığı ve çocukların taklit etme arzusu onların çizgi filmlerin taşıdığı risklerden etkilenme derecelerini artırmaktadır.Halk kültürü, bireylerin kişiliğinin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Hayatta görünür veya görünmez yönleriyle dostluğu, samimiyeti, dayanışmayı ve birlikteliği pekiştirerek bunların davranış haline dönüşmesine neden olur. Halk kültürü kuşaktan kuşağa aktarımıyla birlikte, küresel dünyanın iletişim, sanayileşme, ekonomi, ulaşım, kentleşme gibi hızına ayak uydurarak toplumda hızla gelişerek yaşam alanı oluşturmaya ve yeni yer edinmeye devam etmektedir. Halk kültürünü taşıyan ürünlerin sözlü ortamda üretilmesinin ardından yazılı ortama iletilmesi ve bunların senaryo haline getirilerek ekranlarda çizgi film olarak yer alması küreselleşen dünyada kültürlerin toplumlara aktarılmasına neden olur (Bayraktar, 2014:32). Çizgi filmler oluşturuldukları toplumun kültürünü taşıdığı sürece çocuklar üzerinde olumlu davranışlar oluşturulabilir. Böylelikle halk kültürleri, özelliklerini koruyarak nesilden nesile aktarılabilir.

Çizgi filmlerin genellikle yabancı orjinli olması toplumların kendi kültürlerinden uzaklaşarak batı kültürüne yönelmelerine neden olmaktadır. Toplumsal eğitim bakımından incelendiğinde çizgi filmlerin, birçok faydasının olduğu görülmektedir. Bireylere birçok konu, bilgi, olay ve değerler eğitimi animasyon aracılığıyla aktarılır. Animasyonun eğitim dönemindeki bu amacı, çocukların kişiliklerinde görülen davranışları belirli yönde kontrol edebilmek ve şekillendirmektir. Televizyon aracılığıyla yayımlanan çizgi filmlerin, çocukların eğitim sürecindeki okuma ve kavrama düzeylerine katkı sağladığı, ustaca yapılmış illüstrasyonların kültürlerin kavranarak gelecek nesillere aktarımına katkı sağladığı savunulmaktadır (Karakuş, 2016: 146).

Çocuklar için yayınlanan programların çeşitliliği ve izlenme sürelerinin gerektiğinden fazla olması çocuklarda olumsuz tutum ve davranışlara, kimlik gelişiminde sorunlara neden olabilmektedir. Çocuklarda saldırganlık, dikkatsizlik, şiddet, cinsel eğilim, odaklanma sorunu, obezite gibi olumsuzluklara neden olan çizgi filmler için bazı tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirler şu şekilde sıralanabilir:

- Çocukları, olumsuz davranışlar içeren programlardan uzak tutarak, yerine toplum bilincini aşıl原因an, eğiti, öğretici ve bulunduğu kültürü yansıtan programlara yönlendirilmelidir.
- Ebeveynler, çocukların rol model olarak çizgi film kahramanlarını almalarını önleyerek kendileri doğru davranışlar sergileyerek çocuklara rol model olmalıdırlar.
- Çocukların televizyon izleme süreleri sınırlandırılmalıdır.

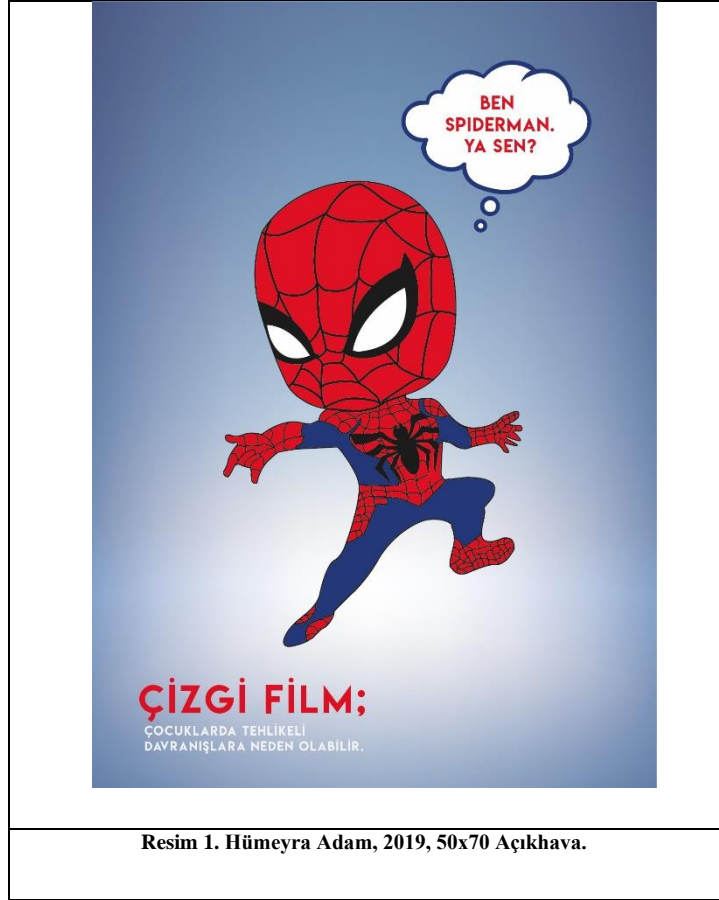
Küçük çocukların ne kadar televizyon izledikleri konusunda çalışan araştırmacılardan Topeka 3 ve 5 yaş grubu çocukların haftada 19-20 saat televizyon izlerken, 7 yaşına geldiklerinde, okula başlamaları nedeniyle, toplam izleme süresinin 15.5 saate düştüğünü tespit etmiştir (İşçibaşı, 2003: 146).

- Televizyon çocuklar için susturma aracı görülmemeli, eğitimlerini ve gelişimlerini destekleyen araç olarak benimsenmelidir.
- Çocukların sosyal becerilerini geliştirecek faaliyetlerde bulunulmalıdır.
- Ebeveynler çizgi film izleyen çocuklarını yalnız bırakmamalı, çocuğun izlediği çizgi filmler hakkında bilgi sahibi olunmalıdır. Bu durum çizgi filmdeki yanlış tutum ve davranışların tespit edilmesine, o çizgi filmlerin tekrar izlenmemesine ve çocuk üzerinde etki bırakmamasına yol açmaktadır.

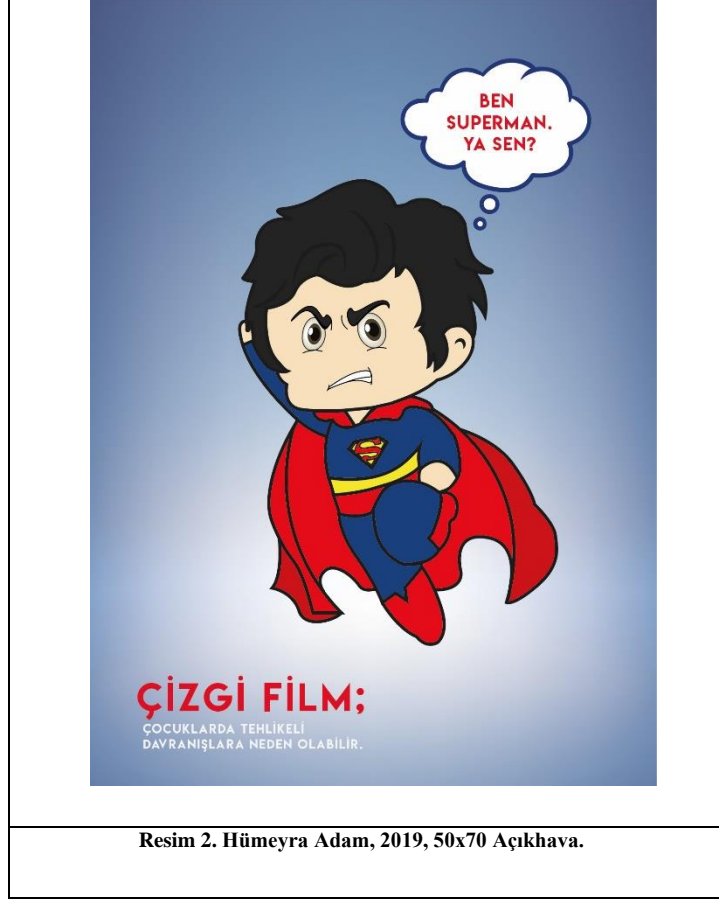
Yöntem

Bu çalışmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır ve açık hava tasarımları çözümlenirken içerik analizi yapılmıştır. Betimsel tarama yöntemi; orta düzeyli nicel bir araştırma yöntemidir. Betimsel tarama modelinde, sonuçlarda genellenebilirlik elde etmek amacıyla konu ile ilgili birçok makale tarama ve makale analizinde bulunmaktadır (Usluel, Avcı, Kurtoğlu, Uslu, 2013: 54-55).

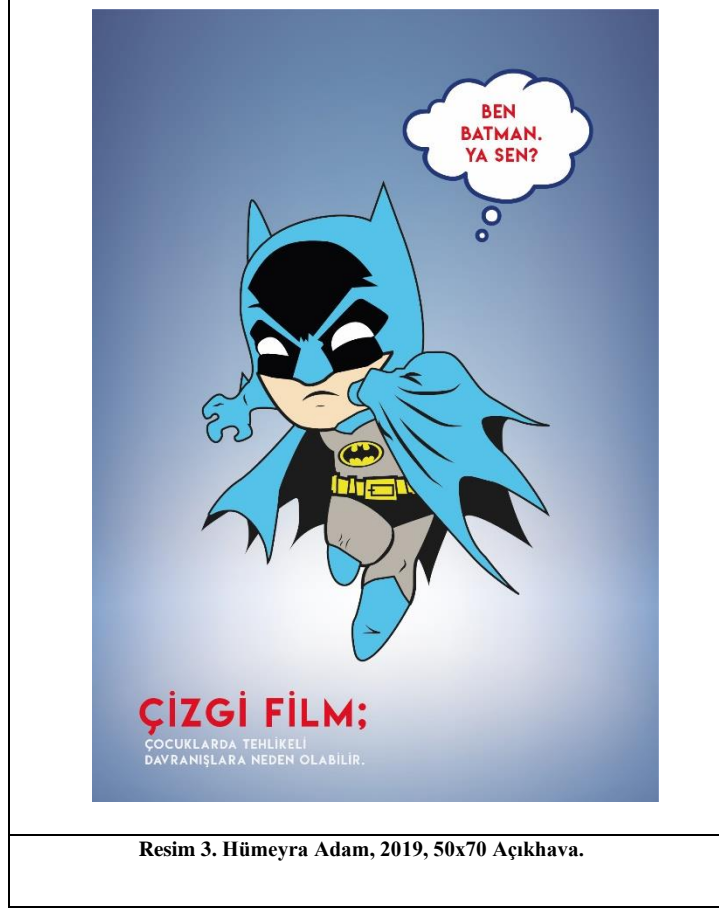
Bulgular ve Yorum

Açık hava tasarımı üç seri çalışmalardan oluşmaktadır. Birinci çalışmada zeminde, mavi ve beyaz renklerden kullanılmaktadır. Tasarımın sol alt köşesinde çizgi film yazısı kırmızı renkte ve büyük puntıyla yer almaktadır. Onun altında ise verilmek istenen mesaj beyaz renkte yazılmıştır. Spiderman karakteri, sayfanın orta kısmında dikey şekilde görülmektedir. Bu karakterin vurgulamak istediği durum, Spiderman kıyafeti giyen bir çocuğu ifade etmektedir. Çocuk, giyimiyle ve sergilediği hareketle çizgi film karakterini rol model almakta ve onun gibi davranmaktadır. Karakterin üzerinde yer alan konuşma balonu içerisinde "Ben Spiderman. Ya sen?" sloganı, çocuğun kendini Spiderman sanmasını, çizgi filmlerin çocukların kimlik gelişimini olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir.

Serinin ikinci çalışmasında, zemin yine aynı şekilde mavi ve beyaz renklerden oluşmaktadır. Tasarımda değişikliğe uğrayan Spiderman, yerine Superman illüstrasyonuna yer verilmiştir. Superman karakteri, tasarımı ortalarak dikey şekilde konumlandırılmıştır. Burada çocuk, kendini Superman olarak görüp, davranışlarını taklit etmektedir. İllüstrasyonda belirtildiği gibi, yanlış rol model almak bireyleri şiddete, olumsuz tutum ve davranışlara yönlendirmektedir.

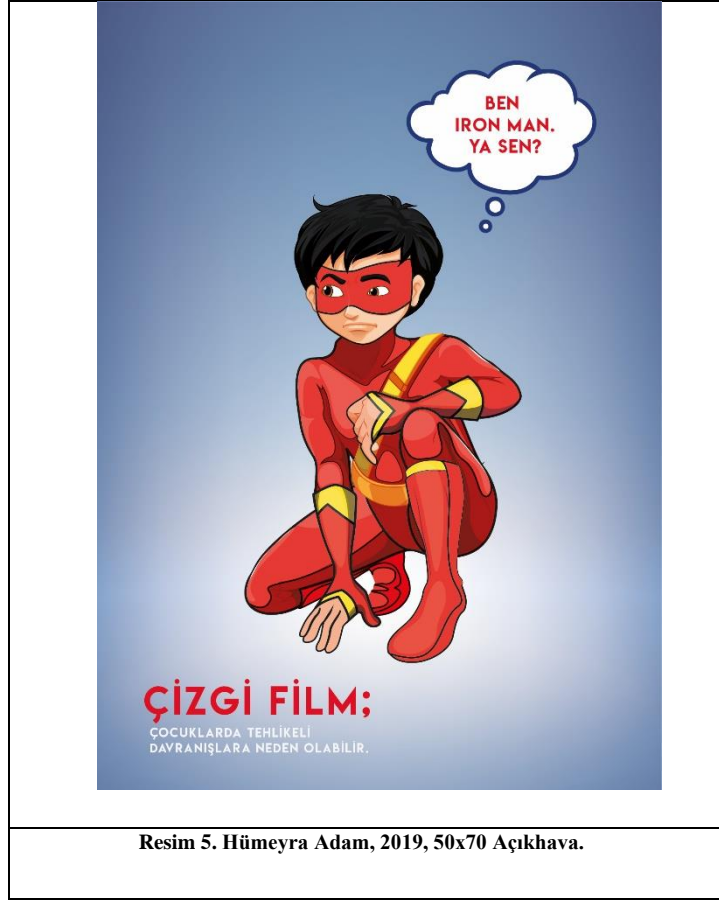

Resim 3. Hümeysra Adam, 2019, 50x70 Açık hava.

Serinin üçüncü çalışmasında Batman karakterini rol model olarak onun gibi davranan çocuk vurgulanmıştır. Batman illüstrasyonu tasarımı ortalayarak dikey biçimde yerleştirilmiştir. İllüstrasyonun üst kısmında konuşma balonunun içinde "Ben Batman. Ya Sen?" sloganı yer almaktadır. Sol alt kısımda bilgilendirici mesaj diğer çalışmalarda olduğu gibi tekrarlanmıştır. Mesaj olabildiğince açık ve net şekilde ifade verilmiştir. Açık hava çalışmalarında, tasarımda sadelik ön planda tutulmuş, bu doğrultuda sade zemin ve karmaşık olmayan metinlere yer verilmiştir. Tasarımda renk çeşitliliğinden kaçınılarak mavi, beyaz ve kırmızı renkleri hakim olmaktadır. Üç afişte de belirtildiği gibi çocuklar, sevdikleri karakterleri rol model olarak, onlar gibi davranmaya çalışmaktadırlar.

Serinin dördüncü çalışmasında çocuklar üzerinde olumsuz davranışlara neden olan karakter olarak Kaptan Amerika vurgulanmaktadır. Karakter illüstrasyonu, açık hava çalışmasında tasarımı ortalayarak dikey biçimde kullanılmıştır. Tasarımda mavi ve kırmızı renkler ön planda tutulmuştur. Hedef kitleye sunulan mesaj tasarımın sol alt kısmında, beyaz ve kırmızı renklerle belirtilmiştir. Sağ üst köşede ise "Ben Kaptan Amerika, Ya sen?" sloganı yer almaktadır.

Serinin son çalışmasını oluşturan bu tasarımda Iron Man karakterine yer verilmiştir. Açık hava çalışmasında sayfanın orta kısmında Iron Man karakterine benzemekte olan bir çocuk illüstrasyonu yer almaktadır. İllüstrasyon, tasarıma dikey biçimde yerleştirilmiştir. Iron Man karakterine bürünmüş olan çocuk illüstrasyonu sınırlı bir yapıdadır. Burada çizgi filmlerin çocukların karakterlerini olumsuz bir biçimde etkilediği vurgulanmaktadır. Serinin diğer çalışmalarında olduğu gibi bilgilendirme mesajı sol alt kısımda ve slogan sağ üst bölümde yer almaktadır.

Sonuç

Kitle iletişim araçları arasında yer alan ve toplum arasında tercih edilen televizyon, bilgilendirici ve eğlendirici olması nedeniyle yayınlanan bazı programlar bireyin davranışlarını etkileyecek özellikler taşımaktadır. Filmler, çizgi filmler, diziler vb. programlar izleyici üzerinde olumsuz tutum ve davranışların oluşmasına yol açabilir. Bu programlar, şiddet, istismar, duyarsızlaşma ve paylaşmama gibi duygu ve düşüncelerin bireylerde görülmesine neden olmaktadır. Ayrıca uzun süre televizyona maruz kalan çocuklarda obezite, odaklanamama, saldırganlık ve cinsel eğilim gibi özellikler görülmektedir. Ülkemizde çizgi filmlerin yeni üretilmesi, daha öncesinde batı ülkelerinde hazırlanan çizgi filmlerin izlenmesi toplumsal değerlerin çizgi filmler aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmasının önüne geçmiştir. Bu nedenle çocuklar buldukları toplumun kültürel değerleriyle büyümek yerine batı kültürü etkisi altına gelişim göstermişlerdir. Günümüzde ise toplumun kültürünü içeren çizgi filmler bulunmakta ve sosyokültürel değerlerin çocuklara aktarılmasına yardımcı olmaktadır.

Okul öncesi dönemindeki çocuklarda, sevdiği kişileri, karakterleri taklit etme bilinci vardır. Yaşları gereğince rol model alma istekleri oldukça fazladır. Bu dönem çocukları, çizgi film karakterlerini benimseyip onlar gibi davranma eğilimindedirler. Rol model alma ve taklit etme özellikleri, çocukların kimlik gelişiminde özlük durumunun gerçekleşmemesine neden olur. Çocuklar, rol model aldıkları kişiler gibi olmak isterler. Eğer bu şiddete veya toplum

tarafından onaylanmayan davranışlara yönlendiren kişi veya karakter olursa çocuğun gelişimi açısından büyük tehdit haline gelir. Bu çalışmada da bu nedenlerle toplumsal farkındalık yaratabilmek için çocukların kendilerine rol model alabilecekleri kahramanlar kullanılmıştır.

Bu doğrultuda şu öneriler sıralanabilir:

- Burada yapılan afiş çalışmaları bir sosyal sorumluluk kampanya tasarımına dönüştürülmeli daha fazla mecra kullanılarak toplumsal farkındalık oluşturulmalıdır.
- Bu konuda özellikle anne ve babaları bilgilendirecek konferanslar ve seminerler düzenlenmelidir.
- Benzer bir çalışma deneysel olarak yapılandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Bayraktar, Z. (2014). Geleneğin Güncellenmesi Bağlamında Masaldan Çizgi Filme Keloğlan Tipi Üzerine. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 49(49): 32.
- Becer, E. (2015). İletişim ve Grafik Tasarım, Ankara: Dost Kitabevi.
- Coşkun, Y., Arslantaş, H. (2015). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Televizyon İzlemelerine Yönelik Anne Görüşlerinin İncelenmesi. KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 13(2): 2.
- Deniz, Ü. (2017). Anne Çocuk Sağlığı ve İlk Yardım. Ankara: Nobel Akademik.
- Görmez, E. (2018). Medya Okuryazarlığı Dersinin Çizgi Filmlerde Yer Alan Subliminal Mesajları Çözme Becerisine Etkisi Üzerine Bir Çalışma. International Journal of Language Academy, 6(4): 97.
- İmamoğlu, A., Şirin, T. (2011). Televizyon ve İnternet'te Şiddet İçeren Programların Çocuğun Ruh Dünyasına Etkileri. Ekev Akademi Dergisi, 46: 38.
- İmik Tanyıldızı, N., Karabulut, N. (2018). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Televizyon Programlarına Yönelik Tercihlerinin İncelenmesi. Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi, 4(9): 87.
- İşçibaşı, Y. (2003). Çocuğun Sosyalleşmesinde Aile Televizyon İlişkisi. Kurgu Dergisi, 20: 144-146.
- Karakuş, N. (2016). Maysa ve Bulut İsimli Animasyon Çizgi Filmin Kültürel Öğeler Açısından İncelenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(34): 146.
- Karaoğlu, H., Ünüvar, P. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Özellikleri ve Sosyal Beceri Düzeyleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 43: 232.
- Keskinkılıç, K. (2018). Eğitime Giriş, Ankara: Pegem Akademi.
- Özyürek, A., Ceylan, Ş. (2014). Okul Öncesi Çocuklarda Sosyal Becerilerin Desteklenmesi Konusunda Öğretmen ve Veli Görüşlerinin Belirlenmesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35: 100.
- Özyürek, A., Ceylan, Ş. (2014). Okul Öncesi Çocuklarda Sosyal Becerilerin Desteklenmesi Konusunda Öğretmen ve Veli Görüşlerinin Belirlenmesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35: 101.
- Senemoğlu, N. (1994). Okul Öncesi Eğitim Programı Hangi Yeterlilikleri Kazandırmalıdır? Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10: 21-22.
- Ümmühan Ardic Ü. (2011). Okul Öncesi Eğitimde Kalitenin Geliştirilmesine İlişkin İdareci, Öğretmen ve Veli Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Konya.
- Yağlı, Ali. (2013). Çocuğun Eğitiminde ve Sosyal Gelişiminde Çizgi Filmlerin Rolü: Caillou ve Pepe Örneği, Journal of Turkish Studies, 8(10): 709.
- Yetim, G., Sarıçam, H. (2016). Çizgi Film Programlarının Çocuklara Etkisi Konusunda Ailelerin Bilgi ve Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 6(11): 344-345.

THE EFFECTS OF CARTOONS ON PRESCHOOL CHILDREN: BILLBOARD DESIGNS

Çağrı GÜMÜŞ
Hümeýra ADAM

ABSTRACT

Cartoons, which are watched in preschool periods when children's personalities develop and their role and model taking skills are highly observed, cause an increase on the emotions such as violence and aggression in children. Instead of spending time with the family and their parents during the period when they need to take a role model, the children that are directed to watch cartoons are led to imitate the characters they watch. Recently the increasing number of cartoon channels and broadcasts have been affecting children a lot. The fact that children are affected by such cartoons reveals the need to minimize the attitudes and behaviors that children will be adversely affected by going through extensive controls in t. In order to draw attention to this problem, visual designs have been made using descriptive scanning method. The designs consist of five series billboard works. With these designs, it is aimed to inform parents about the dangers of cartoons by emphasizing that children are under the influence of cartoons.

Keywords: Preschool Period, Cartoon, Communication, Child